

AZ IGAZGATÓTANÁCS ÉS A SZAKFELÜGYELET A GYŐRI ÁLLAMI TANÍTÓNŐKÉPZŐ-INTÉZET ÉLETÉBEN 1875 ÉS 1948 KÖZÖTT A LÁTOGATÁSI KÖNYVTÜKRÉBEN

Horváth László

*„A győri állami tanítónőképző-intézet hivatva van
Magyarország nőnevelésére emelőleg hatni.” (Vargyas Endre)*

Összefoglaló:

A 19. század utolsó harmadában alapított intézet hét évtized alatt Győr egyik meghatározó oktatási intézményévé vált. Az akkori Magyarországon hatodikként létrehozott Győri Állami Tanítónőképző-intézet a város első, legmagasabb képzést adó nőnevelőjeként jött létre. Igazgatótanácsa által szoros kapcsolatot tartott a várossal. Tanfelügyelő elnökei mellett az Igazgatótanács tagjai (világi és egyházi notabilitások) szerepet vállaltak a képezde irányításában, erkölcsi és anyagi támogatásában. A tanítóképzés fejlődésével párhuzamosan megszerveződő szakfelügyeleti rendszer fokozatosan átvette a tanítóképzők szakmai ellenőrzésének szerepét. Vizsgáljuk, hogy a két szervezet tevékenysége mennyiben segítette – a mindenkori tanári karral együttműködve – az intézet fejlődését. A nyitóünnepség alkalmából készült a Látogatási könyv. A vendégek és a volt növendékek bejegyzései azt tükrözik, hogy az intézet jó hírét az ország távoli pontjaira és az országhatárokon túlra is elvitték.

Kulcsszavak: tanítónőképzés, igazgatótanács, tanfelügyelet, szakfelügyelet, látogatási könyv

Abstract:

The institute, which was founded in the last third of the 19th century, became one of the most important educational institutions in the city of Győr within seven decades. The Primary Teacher Training State Institute in Győr was founded as the sixth institute of that kind in Hungary, which was the first in the city offering the highest level of training for women at that time. Its Board of Directors maintained a close relationship with the city. In addition to the presidents of the supervisors, the members of the Board of Directors (lay and ecclesiastical notabilities) played a role in the management, moral and financial support of the institution. By the development of the primary teacher training, the school-inspectorate

system gradually took over the role of professional monitoring of teacher training. Our study investigates to what extent these two organizations contributed to the development of the institute with the cooperation of the teaching staff at that time. A Visitors' Book was produced for the opening ceremony. The entries of guests and former students reflect that the reputation of the institute was taken to the far corners of the country and beyond the national borders.

Keywords: primary teacher training, Board of Directors, school-inspectorate, visitors' book

Bevezetés

Trefort Ágoston „jelentékeny szerepet szánt a tanítónőképző-intézeteknek is, mert elsősorban ezektől várta a magyar nőnevelés alapvető feladatainak sikeres megoldását”.¹ „Kezdetben úgy látszott, hogy az új intézet megalapításában a város óhaja és a kormányzat célkitűzései találkoztak, erre vall, hogy a város anyagilag hozzájárult a fenntartási költségekhez. A győri tisztes polgárság azonban nem látta át a tanítónőképző nemzetnevelő hivatását. Olyanféle továbbképző iskolának tekintette, mint az akkor Győrben működő 2 magánnevelő-intézet volt, amelyekben lelkes honleányok vezetése alatt a környékbeli nemesi földbirtokosok és a városi patríciusok leányai részesültek a társas érintkezés formái, a finom úri magatartás elsajátításával az úri magyar asszony lelkületének kiművelésében. A modern nőnevelés azonban nem a biedermeier otthonok kényelmes, nyugodt életére készít elő, hanem a családból kilépő nőt az élet harcaiba állítja; szellemiekben és lelkiekben is a magyar élet teljes kifejtésének komoly, nemzetnevelő feladatát tűzi a tanítónőképzés elé.”²

1. Igazgatótanács, tanfelügyelet

„Az igazgató és a tanári testület fölött az igazgatótanács áll, melynek elnöke a tanfelügyelő s tagjai az igazgató és a közoktatásügyi miniszter által kinevezett öt, a tanítóképzés-ügy iránt érdeklődő férfi. A miniszter utasításai szerint vezeti a képezde anyagi és szellemi ügyeit.”³ Az igazgató mellett tanácsadó, támogató és segítő szerepet töltött be.

¹ Barcsai Károly (1927): A győri állami tanítónőképző-intézet ötven éves fennállásának ünnepe. *Néptanítók Lapja*, 60(23–24): 38–40.

² Girtler Mária (1943): A győri tanító(nő)képző-intézetek szerepe a város történetében. 1. Állami tanítónőképző-intézet. *Magyar Tanítóképző*, 56(7): 193.

³ Idézi: Szakál János (1934): *A magyar tanítóképzés története*. Hollósy János Ny., Budapest. 68.

1897-ben Nagy László a *felügyeletet* az összes tanító-, tanítónő- és óvónőképző intézetekre egységesen, állami felügyelet alakjában kívánta megszervezni, az országot 5 kerületre osztva, élükön egy-egy tanítóképző-intézeti *tanfelügyelő* (főigazgató) kinevezésével. „Meghagyni kívánja azonban a tanfelügyelők látogatási jogát, azért, hogy a népiskolák és a tanítóképzők között ne szűnjön meg minden kapcsolat.”⁴ 1905-ben megszületett a tanító- és tanítónőképző-intézetek tanulmányi ügyeinek ellenőrzésére és irányítására a szakfelügyelet, a királyi tanfelügyelőségek hatáskörének érintetlenül hagyásával. A tanítóképzés így két hatóság alá tartozott: ügyvitel a királyi tanfelügyelőséghez, irányítása pedig a szakfelügyelőséghez. A felügyelet történetében új fejezetet nyitott a közoktatásügyi miniszter 1920-ban kiadott rendelete, melynek értelmében megjelent a „Tanító- és tanítónőképző-intézeti tanulmányi királyi főigazgatóság”, illetőleg a „királyi főigazgató” címzés és hatáskör.⁵ Barcsai Károly reformtervezete már ekkor felvetette a felügyelet átalakításának szükségességét. Szerinte a tanítóképző-intézetek rohamos fejlődése magas pedagógiai kívánalmakat állított fel, ezért az intézmények irányítását korszerű elméleti és gyakorlati szakképzés nélkül nem lehet sikerrel teljesíteni. A tanfelügyelet pedig már nem tudja betölteni ezt a feladatát. A szakfelügyelői intézmény sokkal eredményesebben és szakszerűbben irányíthatja a tanítóképző-intézeteket. Barcsai szerint a kapcsolattartásra a „leghivatottabbak a tanítóképző-intézeti tanárok és a gyakorlóiskolai tanítók”. Javaslat: „A tanítóképző-intézetek kir. főigazgatóságát a tanulmányi ügyekre és az iskolai közigazgatásra egyaránt kiterjedő, önálló hatáskörrel kell törvényesen fölruházni.”⁶ Az 1929/30-as tanévtől kezdve életbe lépő miniszteri rendelet „a tanító- és tanítónőképző-intézetek ügyeinek felsőbb vezetését, felügyeletét és belső életének irányítását a maga egészében, a tanítóképző-intézetek királyi főigazgatóságára ruházta. A királyi főigazgatóság tanulmányi és közigazgatási ügyköre kiterjedt a tanító, tanítónő- és óvónőképző-intézetek személyi és tárgyi nyilvántartására, tanulmányi ellenőrzésére, szervezésére, jelentéseire, véleményezésére és javaslatteteleire.”⁷

2. Az intézet igazgatótanácsa 1875 és 1923 között

Az újonnan létrehozott intézet számára fontos volt, hogy elnyerje a város társadalmának rokonszenvét, anyagi és erkölcsi támogatását. „Az

⁴ Kiss József (1933): *A tanítóképzés reformja*. Sárkány Ny., Budapest. 19.

⁵ Szakál János: i. m. 133.

⁶ Barcsai Károly (1921): *A magyar tanítóképzés újjászervezése*. Gross Gusztáv Ny., Győr. 42–43.

⁷ Szakál János: i. m. 133–134.

igazgatótanácsok szervezése a társadalmi érdeklődés és közművelődés bevonását jelentette az iskolák vezetésébe és irányításába.”⁸ Az 1877-ben kiadott szervezeti szabályzat kiterjesztette az igazgatótanácsok hatáskörét, így a tanári kar működésébe és a növendékek osztályozásába is befolyást és ellenőrzési jogot nyertek. Kasztner Janka szerint ez „sok veszedelmet hozott a képző intézetek beléletébe és annak pedagógiai és didaktikai irányítását megnehezítette”.⁹ A véleményét így összegezte: „Főlölesleges tehát az igazgatótanács ellenőrző hatásköre.”¹⁰ Barcsai Károly egy évtizeddel később ugyanezt fogalmazta meg reformtervezetében. „Az állami tanítóképző-intézetek mellett tengődő igazgatótanács már rég elaggott, inkább csak névleg fennálló intézmény, amelynek sem az intézet külső, sem belső életében számottevő szerepe nem lehet. Az igazgatótanács tehát, mint anakronizmus, megérett arra, hogy végleg megszűnjék.”¹¹ „A tanítóképzés felügyeletének megszervezése után 1923-ban megszűnt az igazgatótanács hatásköre, s az intézet, átérezve hivatását, mindenkor lépést tartott a magyar tanítóképzés fejlődésével.”¹² Milyen szerepet töltött be az Igazgatótanács a győri képezde életében? Eltért-e, és ha igen, milyen irányban és mértékben, az általános tanácsi szereptől?

A törvény által előírtak szerint az intézet Igazgatótanácsának *elnökei* tanfelügyelők voltak. A végzettségük és a képzettségük nem mindenben felelt meg a tanítóképzés elvárásainak. A hat elnök közül hárman jogi végzettséggel rendelkeztek. A pedagógusképesítésű elnökök polgári iskolai, illetve középiskolai tanárok voltak. Egyedül Ember János rendelkezett tanítói képesítéssel és gyakorlattal, a tanítóképzésben azonban ő sem dolgozott. Az elnökök – a tanács tagjaival együtt – szerepet vállaltak az intézet új épületeinek felépítésében (1884, 1913), a felvételi kérelmek elbírálásában, az internátusi helyek elosztásában, a tandíjak megállapításában és az ösztöndíjak odaítélésében. A Matavovszky Béla elnökségének idejére (1910–1921) eső építkezést követően kirobbant világháború alatt az intézet épületei hadikórházként működtek, így a bentlakó növendékek más intézményekben, illetve magánszállásokon való elhelyezéséről is gondoskodni kellett. A tanítás számára a bencés gimnázium biztosított tantermeket. A következő elnök, Bárdos Ádám (1921–1923) számára a háborút követő időszak adott feladatokat. Elsősorban az élelmezési nehézségekkel küzdő internátus és a növendékek legyengült, rossz egészségi állapotának (vérszegénység, sajátos idegbetegség: ún. ideg influenza) javítása okozott gondot. Az elnökök az intézetet tanulmányi ellenőrzés céljából is látogatták. Néhányuk véleménye olvasható a Látogatási

⁸ Lázár Gyuláné Kasztner Janka (1911): *Emlékeim*. Hornyánszky Viktor Ny., Budapest. 42.

⁹ Uo. 47.

¹⁰ Uo. 48.

¹¹ Barcsai Károly (1921): i. m. 43.

¹² Girtler Mária: i. m. 194.

könyvben. Vargyas Endre volt az első tanfelügyelő elnök (1875–1888). Nem rendelkezett pedagógus képezéssel, mégis „Győr megye tanügyi haladásában óriási és elévülhetetlen érdemeket szerzett”¹³. 1886-ban a következő bejegyzést tette: *„Kitűnő módszertani kezelés mellett minden tantárgyból jeles eredményt, rendet, pontosságot, jó fegyelmet s tisztaságot tapasztaltam.”* Stáhly György elnök (1888–1900) 1890-ben írta: *„Az I. osztályban a francia nyelv előadásán jelen voltam és a tapasztalt eredménnyel meg voltam elégedve.”*

Az Igazgatótanácsnak hivatalból *tagja* volt a mindenkori intézetigazgató. Az öt igazgatónőn kívül 19 tag (8 egyházi személy) tevékenykedett a tanácsban. A tagok között a pedagógia területén dolgozók aránya alacsonyabb volt, mint az elnökök esetében. Gayer Samu (1875–1877 között volt tanácsstag) gimnáziumi igazgató, Vaszary Kolos (1879–1885), a győri bencés főgimnázium igazgatója és Kautz Gusztáv (1875–1907) jogakadémiai tanár nevét említhetjük. A tanácsstagok közül többen rendszeresen látogatták az intézetet. Zerpák János (1875–1878) püspöki helynök és pápóci prépost töltötte be elsőként a gondnoki pozíciót. A Látogatási könyv szerint rendszeresen, szinte hetente látogatta az órákat mind a képezdőben, mind a gyakorlóiskolában. A tanulók erkölcsös viselkedéséről és a tantárgyakban történt előmenetelükről meggyőződött. Az őt követő Nogáll Károly (1878–1896) címzetes ozerói püspök bejegyzéseit általában a *„Meglátogattam derek intézetünket”* mondattal kezdte. 1886. január 5-i bejegyzése szerint: *„Miért is tanúsítom s pedig szívbeli örömmel: hogy az intézeti kormány megüti a mértéket.”* 1891 áprilisában *„meghallgattam, már csak kimondom, páratlanul ritka műveltségű, buzgó, fáradhatatlan s lelkiismeretes tanerő[ín]ket és örvendetesen haladó intézeti növendékeinket, és egy kis büszkeséggel írom alá ezen jegyzésemet”*. Kozics László (1885–1902) ny. császári és királyi kapitány, gondnok is heti rendszerességgel vett részt tanórákon, és részletesen be is számolt az ott szerzett tapasztalatairól. Kautz Gusztáv 1877. december 20-án tett látogatásáról hosszabb bejegyzés olvasható. *„...az intézetet meglátogattam, ez alkalommal is, mint eddig, az intézet szellemi ügy anyagi tekintetbeni igazgatásában a legnagyobb pontosságot és rendet, az előadásokon a tanároknak hivatásuk iránti lelkesültségét, buzgalmat és szakavatottságát, a növendékek szorgalma és ismereteinek kétségtelen tanújelét tapasztaltam.”* Dr. Kovács Pál (1875–1886) orvos, az MTA tagja, egyetlen aláírása 1876 augusztusából származik. (5. sz. melléklet)

Az intézet Igazgatótanácsa részt vett az igazgatási és irányítási feladatokban. A tanulmányi ellenőrző munka során megfogalmazott vélemények általánosak és mindig dicsérőek voltak. „Szakszerű” tanácsok

¹³ Sipőcz László (2005): Vargyas Endre királyi tanfelügyelő törekvései Győr vármegyében az 1868-as népoktatási törvény megvalósításáért a korabeli sajtó tükrében. *Neveléstörténet*, 2(3–4): 38.

nem jelentek meg bennük. Kiemelkedő volt a karitatív tevékenység. „Az igazgatótanács tagjai kezelték az intézet anyagi ügyeit, érdeklődésükkel emelték annak erkölcsi súlyát, a szegénysorsú növendékeknek atyai gondozói voltak ésapidíjaik felajánlásával anyagilag támogatták őket.”¹⁴ Az intézet első igazgatónője, Kasztner Janka (1875–1886) az igazgatótanácsokat általában elmarasztaló véleményét saját intézetére nem tartotta érvényesnek. „Jóakarói, kifelé támogatói és őrei voltak az intézetnek, az intézet érdekeit minden irányban előmozdították, a tanári testületet működésében buzdították anélkül, hogy zavaró beavatkozással az intézet belső életének összhangját és békés munkásságát háborgatták volna.”¹⁵ Az intézet és az Igazgatótanács jó együttműködésében bizonyára szerepe volt Vargyas tanfelügyelő és Kasztner igazgatónő erős és határozott egyéniségének is. Mintát adhattak az utánuk jövőőknek.

3. A szakfelügyelet

A *szakfelügyelő* kifejezés az 1910-es évek legelején kezdett terjedni *iskolalátogató* értelemben. A vallás- és közoktatásügyi miniszter az 1912/13-as tanévtől életbe léptette az *iskolalátogató intézményt* a népiskolákban.¹⁶ Az iskolalátogató szakfelügyelők gyakorlott szakemberek voltak, a számukra előírt teendők *igényesek* és *sokrétűek* lettek. Az 1935. évi VI. törvény a közoktatásügyi igazgatásról kettős célt tűzött ki a szakfelügyeleti rendszer elé: az *egyöntetűség* és a *szakszerűség* biztosítását. A szakfelügyelői látogatásnak ki kellett terjednie az intézet külső és belső rendjére, a tanulmányi- és nevelőmunkára, a tanári kar tevékenységére és a tanulókkal kapcsolatos kérdésekre. Az iskolalátogató szakfelügyelőnek előzetes feladata volt a meglátogatott intézmény mindenirányú tanulmányozása, naprakész megismerése, a korábbi látogatások tartalmának ismerete. A törvény előírta a szakfelügyelő számára a látogatása alatti magatartást (tanácsadó, felvilágosító és útbaigazító szerep), valamint az intézet munkájának megfigyelési szempontjait.¹⁷ A szakfelügyelőknél az iskolatípusnak megfelelő képesítéssel, legalább egy évtizedes tanítási gyakorlattal, tudományos és didaktikai felkészültséggel, kiváló szaktudással és nem utolsósorban *értékes emberi tulajdonságokkal* kellett rendelkeznie.¹⁸

¹⁴ Girtler Mária: i. m. 194.

¹⁵ Lázár Gyuláné Kasztner Janka: i. m. 46.

¹⁶ Szebenyi Péter (1993): *Válaszúton a szakfelügyelet*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 107.

¹⁷ Uo. 112–117.

¹⁸ Katona András (2016): Az iskolai felügyelet története Magyarországon II. (1935-től a rendszerváltoztatásig). *Történelemtanítás. Online történelemdidaktikai folyóirat*, (LI.) Új folyam VII. (1–2) 2.

A győri intézetet látogató szakfelügyelők is a fentiek szerint jártak el. Tanító(nő)képző-intézeti tanárok, igazgatók voltak, akik több évtizedes oktatási és intézetvezetői tapasztalattal rendelkeztek. Ők már valóban szakértőként felügyelték, ellenőrizték a tanítóképzők működését, valamint utasításaikkal és tanácsaikkal segítették az intézetek munkáját és további fejlődését. A szakfelügyelőt (a győri tanítónőképző esetében a székesfehérvári) tankerületi főigazgató rendelettel bízta meg az intézet látogatására. Az intézet igazgatójának a látogatás időpontjáról kapott előzetes értesítés alapján biztosítania kellett a sikeres ellenőrzés feltételeit. Jelentést kellett összeállítania a szakfelügyelő számára, lehetőleg mellőzve a felesleges statisztikákat, táblázatokat. A szakfelügyelők tájékozódhattak még az intézet értesítőiből és korábbi szakfelügyelői záróértekezletek jegyzőkönyveiből. A teljes körű ellenőrző látogatást (általában 2-3 nap) a tankerület főigazgatója által írásban rögzített szempontok szerint végezték. Az utolsó napon záró értekezletet tartottak, ahol beszámoltak a tapasztalataikról, a felmerült kérdéseket és problémákat az érintett tanárokkal megbeszélték.

A győri tanítónőképző szakfelügyeletének bemutatásához Szemerédi Jánosnak, a pápai tanítóképző igazgatójának 1937-es záró értekezleti jegyzőkönyvét választottuk mintának. Egyrészt, mert Szemerédi látogatása az 1935-ös törvény szellemében zajlott, másrészt a vizsgálatáról készült jegyzőkönyv a legrészletesebb a maga 45 oldalas összefoglalójával.¹⁹

Az intézet életében ez volt az első alkalom, hogy ilyen összetételben tanácskozott a tantestület. Szemerédi értekezletének bevezetőjében megfogalmazott olyan általános elveket és szempontokat, amelyek jellemzőek voltak a korábbi és a későbbi ellenőrző vizsgálatokra is. Szerinte a jelenlegi (mindenkori) tanári testület bizonyos mértékben a távoli múltért is felelős, hiszen annak az örökségét vette a kezébe. Módszeres értekezletet kell tartani, amelyen nem egy kérdés kerül tárgyalásra, hanem igen sok, az intézet egész életét felölelő probléma. Mivel az intézet élete kellett szemlét tartani, nemcsak azok a területek kerülnek vizsgálat alá, „amelyeken az egészséges munkakedvnek gyönyörű eredményei szemlélhetők”, hanem azok a részek is, „amelyekben az élet nem lüktet úgy, mint kellene”. Nem bírálati óra, hanem megbeszélés az értekezlet. Nem bemutató előadás, hanem munkáltató óra. A szakfelügyelő nem bíró, hanem egyszerű munkatárs, aki nemcsak munkáltat, hanem maga is dolgozik, aki ismeri a tanítóképzés rögzös területét. Az a kellemetlen érzés se zavarja a tanári kart, hogy az elnök egy másik testvérintézetnek a vezetője, tehát hason-

¹⁹ NYME ACSJTK. *Jegyzőkönyv Szemerédi János tanulmányi felügyelő, pápai áll. tanítóképző-intézeti igazgató elnöklete mellett tartott értekezletről. 1937. ápr. 17. 2. C. Tanári testületi értekezletek jegyzőkönyvei 1938–1943. 1. köt. melléklete. 45.*

ló életkörülmények között lévő munkatárs. Szemerédi jelmondata: „*Szolgálat, nem önmagunk!*”

3.1. Az intézet külső rendje

A vizsgálatot a külső rend ellenőrzésével kezdték a szakfelügyelők. Idetartozott az iskola elhelyezése, az épület tatarozása, átalakítása, építése. Mivel az intézet létrehozása megelőzte az iskolaépület meglétét (nem egyedi probléma volt), ezért szükségessé vált egy korszerű épület felépítése. Gönczy Pál VKM miniszteri tanácsos 1880-as látogatásának célja az volt, hogy tervet készítsen az építendő épület számára, amely 1884-re készült el, éppen időben, a tanítóképzés *négy évfolyamúvá* válása idején (1882/83-as tanév). Neményi Imre miniszteri tanácsos 1911-től dolgozott az intézet második épületének megvalósításán. 1913-ra elkészült a kétemeletes iskola, ami lehetővé tette a régi épület átadását az internátus számára. Szemerédi szerint: *a cselekedtető, munkáltató oktatás külön helyet kér!* Egy nagyobb felújításra került sor 1926-ban, melynek két fontos oka is volt: a *tanítóképzés öt évfolyamúvá* történt átszervezése és az intézet 50 éves fennállásának megünneplése.

Sarudy Ottó tankerületi főigazgató 1927-ben tett látogatása során az *internátus* hálótermeit túlszűfoltlnak találta. Szemerédi megállapítása: nincsenek külön dolgozószobák, olvasó-, játék- és társalgótermek. Pedig *a társas életre való nevelés* megkívánja.

A szakfelügyelők vizsgálták az *udvar* és a *kert* állapotát. Fontos szempont volt a *bútorzat*, a *szertárak* és a *könyvtárak* felszereltségének korszerűsége, valamint a hibák kijavítása és a hiányok pótlása. *Egészségügyi* szempontból is vizsgálták az intézet épületeit. 1933-ban Szilágyi Pál közegészségügyi felügyelő Budapestről, dr. Kőninger Miklós győri kerületi tisztiorvos kíséretében megtekintette az osztálytermeket, a tornatermet, az ebédlőt, a konyhát, a hálótermeket és a beteg növendékek helyiségeit.²⁰ 1940-ben dr. Bárczi Gusztáv orvos, szakfelügyelő látogatta meg a II. osztály testtan óráját.²¹

3.2. Az intézet belső rendje

Az *oktató- és nevelőmunka* megfigyelése, ellenőrzése és tanácsadással való segítése tartozott ebbe a feladatkörbe. A szakfelügyelők megállapítása szerint a *tantárgyfelosztás* a tanári testület összetételéhez alkalmazkodott. Idegen kézben nem volt tantárgy, vagyis minden tantárgyat az

²⁰ *A győri m. kir. áll. Tanítónőképző-intézet Értesítője*. Közli: Berényi Irén. 1933/34. 6.

²¹ *A győri m. kir. áll. Tanítónőképző-intézet és Leánylíceum Értesítője*. Közli: Girtler Mária. 1939/40. 6.

arra képesített szaktanár tartott. Az órák elosztását arányosnak tartották. Többen is szóvá tették a *csoportrendszerben* történő tanítás fontosságát. Az *órarendet* is rendben lévőknek ítélték. Szemerédi kívánatosnak tartotta, hogy a pedagógiai és nemzeti tantárgyak 8 és 11 óra közé esenek, valamint azt, hogy a szaktanárnak ne legyen 4 egymást követő órája, és 3 gyakorlati óra se legyen egymás mellett. A *tanmenetek* mindig az érvényben lévő utasítás szerint készültek. Szemerédi szerint a tananyag felosztásában nem szükséges a tankönyvhöz mereven ragaszkodni. *A tankönyv csak segédeszköz!* Az *óravázlat* akkor jó, ha minden benne foglaltatik. A szakfelügyelők ellenőrizték az *osztály- és tanulmányi naplót*. Nagy hangsúlyt fektettek a *hospitálási naplók* átvizsgálására, kiemelve a hospitálás fontosságát. Nemcsak a növendékek hospitáltak, a szaktanárok is rendszeresen látogatták egymás óráit. Fontosnak ítélték a gyakorlóiskolai órák látogatását. A hospitálás bővíti a *koncentráció* lehetőségeit is, vélték. A szakfelügyelők ellenőrizték a növendékek *dolgozatait* és egyéb *írásbeli munkáit, rajzait*.

A *tanulóifjúság* a közös munkában az egyik munkatárs. A tanfelügyelők érdeklődtek a kinnlakók és bennlakók arányáról. Kiemelték a *szülői értekezlet* fontosságát. Akkoriban még nem létezett a diplomás pályakövetési rendszer, de Szemerédi fontos kérdéseket tett fel ezzel kapcsolatban. *A végzett növendékek* közül hányan vállalnak és kapnak állást? Hányan dolgoznak más munkakörben? Hányan mennek férjhez? Hányan működnek, mint nevelőnk, magáncsaládoknál? Az intézet vezetése már pár éves működését követően is fontosnak tartotta számba venni a tankepesítést szerzett növendékek sorsát. Kik és milyen iskolatípusban helyezkedtek el? Hányan lettek házi nevelőnk?²²

A *tanári testület* összetételét is megfelelőnek találták. Megfigyelhető volt a tárgyszeretet. A szakfelügyelők vizsgálták a tanárok órán- és iskolán kívüli tevékenységét is. Az intézet személyi és tárgyi feltételei kedvezőek voltak.

3.3. Az oktató-nevelő munka ellenőrzése

Az állami elemi tanító- és tanítónőképző-intézetek első szakfelügyelője Sebestyén Gyula volt. 1907. szeptember 23–25. között tett hivatalos látogatást az intézetben a *tanítási eredmény* megvizsgálása céljából. Különös hangsúlyt helyezett a *tanító és a tanuló együttműködésére*, melyben a tanítás sikerének legfőbb feltételét látta. A tanító a leendő tanítók számára valódi minta legyen mind tanítási, mind nevelési téren.²³ Sebes-

²² *A győri m. kir. áll. Tanítónőképző intézet második Értesítője*. Kasztner Janka (szerk.): 1878–1881. 13–14.

²³ *A győri m. kir. áll. elemi népiskolai Tanítónőképző-intézet Értesítője*. Karsay Jolán (szerk.):

tyént Farkas Sándor tanulmányi főigazgató követte, aki megszervezte a szakfelügyelői hivatalt. 1917. évi látogatása során tett megjegyzései, utasításai irányadóul szolgáltak az intézet tanítási és nevelési eljárásának kialakításánál. Didaktikai fejtegetései kapcsán az *eszméletetés*, a *koncentráció* és az *individualizmus* eszméire hívta fel a tantestület figyelmét. „*Figyelmeztette a tantestületet az önálló gondolkodás és előadó képesség megővésére.*” A *pedagógiai múzeum* továbbfejlesztésére buzdított.²⁴ 1920. októberi látogatásán örömmel látta a koncentráció elve ápolásának megvalósítását. Az *újrendszerű tanítóképzés* kialakításáról tudni óhajtotta a tantestület véleményét, melyet Barcsai Károly intézeti tanár foglalt össze. Farkas érdeklődéssel és nagy tetszéssel hallgatta, és kérte az előadott tanulmány közrebocsátását.²⁵ Sarudy Ottó királyi főigazgató 1927-ben tett látogatását követő értekezletén megemlítette azt az általános panaszt, hogy az iskola nem képezi ki eléggé a növendéket arra, hogy *összefüggően tudjon beszélni*. A miniszteri biztosok gyakran jelentik, hogy a jelöltek nem minden ismerete pontos, határozott, bár sokat tudnak. Fontos tényező a *tanár beszéde*.²⁶ Balázs Béla főigazgató 1931–1935 közötti látogatásai során megtekintette a *gyakorló iskola* munkáját és a *gyakorlati kiképzést*.²⁷ Az *iskolán kívüli népművelés* nagy jelentőségű értékeit elemezve a tanári testület figyelmét hangsúlyozottan felhívta arra, hogy az intézet növendékeit ezen munkába gyakorlatilag is bevezesse. A felhívás hatására az V. osztály 1935. május 30-án Gyórszentivánra utazott, ahol részt vett egy igen sikerült népművelési előadáson, melybe bekapcsolódtak énekkel és verssel.²⁸ Molnár Oszkár 1934-ben a tanítóképzés két időszakos kérdésével foglalkozott: a *tanítói túltermeléssel* és a *munkáltató tanítás* kérdésével.²⁹ 1936-os látogatása alkalmával hangsúlyozta, hogy tanítóképzésünk tökéletesítésének, fejlesztésének nem a külföldi tanítóképzés tanulmányozása és az ott kitermelt újítások átültetése az egyedüli módja, hanem igen értékes gondolatokat adhat a *testvérintézetek* életének tanulmányozása is. Érdekesen fejtegette az *új növendékek megismerésének*, a tanulók részéről írandó *önéletrajznak*, s annak a módozatnak kérdését, amellyel a tanulóknak a tanítónőképzőbe magukkal hozott *tudáskészlete* megismerhető. Szólt a tanulókról készítendő *személyi lapokról* (testi, értelmi stb. adottságok, fejlődési irányok), a tanulók *szellemi túlterheléséről*, a *gyűjtési kedv* ébrentartásáról és a *népművelési munkába* való bevezetésük

1907–1908. 3.

²⁴ *A győri m. kir. áll. elemi népiskolai Tanítónőképző-intézet Értesítője*. Karsay Jolán (szerk.): 1917–1918. 25.

²⁵ Uo. 1920–21. 39. és 6. lábjegyzet.

²⁶ NYME ACSJTK. *Jegyzőkönyvek a tanári testület értekezleteiről*. 1927/1928. 1. C. Tantestületi jegyzőkönyvek. 26. köt.

²⁷ *A győri m. kir. áll. Tanítónőképző-intézet Értesítője*. Közli: Berényi Irén 1933–34. 7.

²⁸ Uo. 1934/35. 6. 17.

²⁹ Uo. 1933/34. 7.

módozatairól.³⁰ Balassa Brúnó tankerületi főigazgató 1938-ban Fedora Sándor tanügyi titkár kíséretében a *tanügyi kiállítás* céljából látogatta meg az intézetet.³¹ Az 1938–39-es tanévben tett látogatása alkalmával az intézet harmonikus, egyöntetű *nevelő-oktató eljárásra* való törekvését elismeréssel méltatta.³² 1938-ban Sinkovits Dániel tankerületi főigazgató, tanítóképző-intézeti szakelőadó záró értekezletén kifejtette, hogy a *nevelés* az oktatással egyenrangú. A *tanár életmódjával* nevel. A növendék előtt nem marad rejtve a nevelő életének egyetlen mozzanata sem, jól vagy rosszul értesülve, úgy olvasnak az életéből, mint a nyitott könyvből. Fejleszteni kell a növendékekben a *szociális kötelezettség* érzését. Ki kell bennük fejleszteni az *erkölcsi jellemet*. A *tanári példa a kötelességteljesítésben*, a valláserkölcsi alapon álló *hazafias világszemléletben*, a *társadalmi magatartásban* és a *kollegiális együttműködésben* a sikeres nevelői munka legfontosabb tényezője.³³ 1937-es látogatása alkalmából Szemerédi János felvetette a tanulói *túlterhelés* veszélyességét. Nem új keletű problémája volt ez a tanítóképzésnek, már 1911-ben is felvetődött. Kiss József szerint ez nem a tanterv, és nem is az azt készítő hibája. „*Annak a kornak lelkisége volt ez, mely a nevelés fő célját a minél nagyobb ismerettség elsajátításában látta és teljesen kikapcsolta a nevelés gondolatát.*”³⁴ Tompa Margit, az intézet tanárnője az 1938/39-es tanévben a III., IV. és V. osztályban felmérte a tanulók túlterhelését.³⁵ Ez a tanév lényeges változást hozott a tanítóképzés történetében. Az 5 évfolyamú előtanulmányra épített tanítóképzési rendszer fokozatosan megszűnt. A tanítók ezentúl képezésüket a 4 évfolyam gyakorlati középiskola – *liceum* – elvégzése és érettségi vizsga után 2 évfolyamú *tanítóképző akadémián* fogják nyerni.³⁶ Sinkovits Dániel 1939. márciusi látogatásán megfogalmazta, hogy új célkitűzések és új feladatok várnak a tanári testületre.³⁷ Sinkovits 1940 februárjában tett látogatásának záró értekezletét azzal kezdte, hogy a működő tanítók munkájáról illetékes és komoly helyről bírálatok hangzottak

³⁰ Uo. 1935/36. 14.

³¹ Uo. Közli: Tanács Imre. 1937/38. 15.

³² *A győri m. kir. áll. Tanítónőképző-intézet és Leányliceum Értesítője*. Közli: Girtler Mária. 1938/39. 18.

³³ NYME ACSJTK. *Sinkovits Dániel Tanulmányi látogatás jegyzőkönyve*, 1938. május 19. 2–3. 2. C. Tanári testületi értekezletek jegyzőkönyvei 1938–1943. 1. köt. melléklete. 29.

³⁴ Kiss József (1943): A magyar tanítóképzés történeti kifejlődése. In: Pap Sándorné Varga Ilona (szerk.): *A nagyváradi M. Kir. Állami Leányliceum és Tanítónőképző-intézet Évkönyve az 1940–41., 1941–42., 1942–43. tan évekről*. Petőfi Ny., Nagyvárad. 42–43.

³⁵ Horváth László (2019): Dr. Tompa Margit tanári munkássága az Állami Tanítónőképző-intézetben 1929–1955. In: Baranyiné Kóczy Judit, Fehér Ágota (szerk.): *240 éves a győri tanítóképzés. Az Apáczai Csere János Kar emlékkönyve*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 152.; 156.

³⁶ *A győri m. kir. áll. Tanítónőképző-intézet és Leányliceum Évkönyve*. Közli: Girtler Mária. 1938/39. 17.

³⁷ Lásd: 33. lábjegyzet. 1939. március 18. 1–2. 2. köt. melléklete. 26.

el, amelyek nemcsak a tanítóknak, hanem a tanítóképző-intézeteknek is szólnak. Elsősorban a *készségtárgyak* területére érvényesek a kritikák: rajz, torna, ének, írás. Leszögezte továbbá, hogy a *kötelességteljesítés* nincs kellően megerősödve a tanítóságban.³⁸ Szegi Ödön tanítóképző-intézeti szakelőadónak 1940 októberében a győri tanítónőképző volt az első ellenőrző állomása. Külön üdvözölte Tanács Imre c. igazgatót mint volt tanárát. A *gyakorlati munka, gyakorlati kiképzés* terén az összhangoztos munka megteremtésének fontosságát emelte ki. Hangsúlyozta, hogy a tanári testület tagjai a gyakorlati tanítások óráin kívül is látogassák a *gyakorló iskolát*.³⁹ 1942-ben tett látogatásán megállapította, hogy a különböző *vallási felekezeti* növendékek harmonikus együttélésének feltételei biztosítottak. A *jellemnevelésben* az intézet legfőbb célkitűzése a kötelességteljesítésre és a felelősségérzetre való nevelés. Kérte a tanári kart a *finn–magyar rokonság* gondolatának elmélyítésére. Meg volt elégedve a *munkáltató tanítással* és azzal, hogy a tantestület alkalmazkodik a korábbi iránymutatásokhoz a *túlterhelés* csökkentése érdekében. A bentlakó tanulók *házi olvasmányait* a nevelőtanárok folyamatosan ellenőrzik. A *légtalpi* kiképzés a testnevelésórákon folyik. Szegi háromnapos látogatása alatt 14 tanárt látogatott meg összesen 22 alkalommal.⁴⁰ A *vallásos nevelés* fontossága általában az elsők között nyert említést a szakfelügyelői látogatások alkalmával. Szegi Ödön 1943-as látogatása során leszögezte, hogy a tanári testület figyelemmel kíséri a tanítás előtti és utáni *imádságot*.⁴¹ Az alakulóban lévő új társadalmi berendezkedés új oktatási-nevelési területeket alakított ki. Az 1948. áprilisi látogatása alkalmából Fraknoi Vilmos főigazgatói szakelőadó említést tett a *diákönkormányzat* alakuló gyűléséről, a *szabadművelődésről* és az alakulóban lévő *úttörőmozgalomról*. Megállapította, hogy a tanárok részt vettek a téli *átképző tanfolyamon*. Dr. Sáray Julianna tanárnő kezdeményezésére megalakult Győrött az *Állami Gyermeklélektani Állomás*. 1947-ben VKM-rendelet írta elő *pártfogó testületek* szervezését. Fraknoi a tanári testület munkájában nagyon szép egyöntetűséget látott, ami megnyilvánult a feleltetés módjában, a növendékekkel való érintkezésben, a tanteremi és a folyosói magatartásban. A növendékek komoly hivatástudattal, lelkesedéssel és szeretettel készülnek jövő pályájukra.⁴²

³⁸ Uo. 1940. február 21. 1–3. 3. köt. melléklete. 29.

³⁹ NYME ACSJTK. *Szegi Ödön Tanulmányi látogatás jegyzőkönyve*, 1940. október 25–28. 1–4. 2. C. Tanári testületi értekezletek jegyzőkönyvei 1938–1943. 3. köt. melléklete. 23.

⁴⁰ Uo. 1942. január 19–21. 2–12. 5. köt. melléklete. 12.

⁴¹ Uo. 1943. február 25–27. 1–12. 5. köt. melléklete. 12.

⁴² NYME ACSJTK. *Szegedi László Tanulmányi látogatás jegyzőkönyve*, 1948. április 7–10. 1–15. 6. köt. melléklete. 16.

3.4. A tanórák látogatása

Az intézet egészére kiterjedő ellenőrzés mellett az egyes tanórákat is látogatták és ellenőrizték a szakfelügyelők. A Látogatási könyvben olvasható (nem sajátkezű) bejegyzés szerint *1880. június 22-én Nagyméltóságú Trefort Ágoston m. kir. Vallás- és Közoktatási Miniszter meglátogatta az intézetet Hegedüs Kandid Lajossal. (Lásd: aláírásaikat a 4. sz. mellékletben). A pedagógiai tárgyak vizsgálatát egy teljes óráig hallgatta, mely idő alatt tíz növendék feleletét kísérte a legnagyobb figyelemmel.*⁴³ Dr. Alexander Bernát egyetemi tanár a *neveléstudományok* tanulmányának megfigyelése miatt érkezett az intézetbe. 1905-ben tett látogatását aláírásával nyugtázta. (11. sz. melléklet)

A testnevelés tanításának ellenőrzését Bohn Ferenc testnevelési szakfelügyelő végezte 1933–1938 között. Az óralátogatások mellett megtekintette az intézet testnevelési/tornatermi felszerelését, és útmutatást adott azok kiegészítése céljából. Az 1946/47-es tanévben a testnevelést Kádárné Benes Zsuzsa figyelte meg.⁴⁴

Az *ének-zene* oktatásának ellenőrzése céljából érkezett az intézetbe 1930-ban Sztankó Béla ny. tanítónőképző-intézeti c. főigazgató. Az előző iskolai évben a VKM az állami tanítónőképző-intézetek ének- és zeneoktatásának felügyeletével és irányításával bízta meg. Elismeréssel szolt az ének-zeneoktatásról.⁴⁵ Az 1946/47-es tanévben Kerényi György szakfelügyelő a zeneoktatást figyelte meg egy órában.⁴⁶

1924-ben a győri tanítónőképző-intézetben is megalakult a *német nyelvi kisebbségi előkészítő tanfolyam*.⁴⁷ A tanfolyam felügyelője, Lux Gyula látogatta a németórákat 1938–1942 között.

A *gyakorló iskolát* Boldis Dezső tanfelügyelő rendszeresen ellenőrizte 1930 és 1934 között.

4. Egyházi személyek látogatása

Az intézet alapításakor a város jónevű iskolái felekezeti voltak (katolikus tanítónőképző, bencés gimnázium), ezért kissé idegennek tűnt egy állami, felekezet nélküli intézmény megjelenése. Mivel az intézet életé-

⁴³ *A győri m. kir. áll. Tanítónőképző Intézet második Értesítője.* Kasztnér Janka (szerk.): 1881. 10.

⁴⁴ *A győri m. kir. áll. Tanítónőképző-intézet és Leánylíceum Évkönyve.* Girtler Mária (szerk.): 1946/47. 3.

⁴⁵ *A győri m. kir. áll. Tanítónőképző-intézet Értesítője.* Közli: Berényi Irén. 1929/30. 8.

⁴⁶ *A győri m. kir. áll. Tanítónőképző-intézet és Leánylíceum Évkönyve.* Girtler Mária (szerk.): 1946/47. 3.

⁴⁷ Kovátsné Németh Mária (2008): *Győri tanítónőképzés 1778–2008.* NYME ACSJK, Győr. 130.

ben mindenkor fontos volt a növendékek *vallásos nevelése, hitéletük* ápolása, nem csak hittanórák keretében, a képezde ebből a szempontból is elfogadottá vált. A *hittant* mint tantárgyat és annak oktatását, valamint a növendékek lelki és hitéletét hivatalosan ellenőrizték. Emellett nem hivatalos egyházi látogatók is gyakran megfordultak az intézetben.

4.1. Hivatalos látogatók

Az Igazgatótanács egyházi tagjai mellett hivatalosan és rendszeresen látogatta a növendékek római katolikus hittanóráit Bedy Vince káptalani nagyprépost, mint az intézet püspöki biztosa, 1927–1937 között. A püspöki biztosi feladatokat Viola Mihály látta el 1938 és 1942 között. „... örömmel állapította meg, hogy intézetünkben a hitélet gondos ápolásban részesül.”⁴⁸ Bognár Cecil bencés tanár, egyetemi magántanár az 1927/28-as tanévben érkezett az intézetbe. „... a pszichológia tanítása iránt érdeklődvén két ízben meglátogatta a III. osztály lélektanóráit.”⁴⁹

4.2. Nem hivatalos látogatók, vendégek

Vendégként, az új intézmény megtekintése céljából érkeztek különböző felekezethez tartozó személyek. A Látogatási könyvben 1876. július 27-én kelt aláírásával igazolta jelenlétét Kuncze Leó bencés szerzetes, pannonhalmi könyvtárnok és a vele együtt érkező Rostaházy Kálmán római katolikus pap, országgyűlési képviselő. 1879-ből való dr. Kubinszky Mihály kalocsai kanonok és dr. Bertha János győri kanonok, egyházmegyei főtanfelügyelő aláírása. 1880 nyarán tett látogatást az intézetben Winterl Antal nagyprépost, a Győr-nádorvárosi Leányrvaház alapítója. 1881 decemberében Nogáll Károly intézeti gondnok öccse, Nogáll János bergamói felszentelt püspök látogatását aláírásával hitelesítette. Érdekes bejegyzést tett a Látogatási könyvbe Üрге Ignác lazarista szerzetes, misszionárius 1889-ben. (7. sz. melléklet). 1891-ből származik a Szatmári Irgalmas Nővérek „óhaja”: „1891. július hó 9-én meglátogattuk az intézetet és a célszerű, mondhatni nagyszerű berendezést csodáltuk. Bár lenne sok ilyen szép intézetünk.” Stommer Viktorin, a pannonhalmi bencés főiskola igazgatója 1930 májusában tett látogatást az intézet ifjúsági Mária-kongregációjának új tagfelvétele alkalmából tartott ünnepségén. Breyer István megyéspüspök 1935. március 14-én, a III. osztály hittanóráján arra buzdította a növendékeket, hogy „egész életükön keresztül a katolikus egyház tanítása és erkölcsi parancsai szerint éljenek és legyenek hívotásukat ra-

⁴⁸ *A győri m. kir. áll. Tanítónőképző-intézet Értesítője.* Közli: Tanács Imre. 1937/38. 16.

⁴⁹ *A győri m. kir. áll. elemi népiskolai Tanítónőképző-intézet Értesítője.* Közli: Berényi Irén. 1927/28. 8.

jongva szerető, s majdan a nevelésükre bízott gyermekekért mindent megtenni kész lelkes, magyar tanítónők”.⁵⁰ Apó Vilmos megyéspüspököt 1941. május 13-án tett látogatása alkalmából a tanári testülettel való közvetlen beszélgetést követően a növendékek köszöntötték, és néhány énekszámot mutattak be a tiszteletére.⁵¹

Az evangélikus egyházat képviselve tett látogatást a képezdében Horváth Sándor 1878 májusában, *győri evangélikus lelkész*ként aláírva a Látogatási könyvet. 1902. május 15-éről származik Zelenka Pál evangélikus püspök aláírása.

5. A vendégek aláírásai és bejegyzései a Látogatási könyvben⁵²

A Látogatási könyvet (1. sz. melléklet) az intézet avatása alkalmából Wrabel Károly győri könyvkötő készítette. Első írott oldalán a nyitőünnepség (1875. október 20.) résztvevőinek névsora olvasható. (2. sz. melléklet). 1905-tel zárul az első rész, ezt követően két évtizedig nem használták a könyvet, melynek okát nem ismerjük. A második rész az 1926 és 1932 közötti látogatók aláírásával és bejegyzésével folytatódik. Itt olvashatók az 1926–1959 között tartott osztálytalálkozókon megjelent volt növendékek és tanárok aláírásai is. A Látogatási könyv tartalmaz egy meghívót az intézet 1956. május 19-én rendezett 80 éves jubileumi és névadó ünnepélyére. Az intézet ekkor vette fel a „Zrínyi Ilona” Állami Tanítónőképző Intézet nevet. A meghívó mellett néhány testvérintézmény gratuláló távirata és pár újságkivágás található az eseményről.

5.1. Pedagógusok

A hivatalos látogatók mellett (vagy velük együtt) az intézetre kíváncsi pedagógusok is érkeztek. Az ország más *tanító- és tanítónőképző intézetéből* jöttek közül elsőként a budapesti polgári tanítónőképző-intézeti igazgatónő, Zirzen Janka aláírását olvashatjuk 1875. november 19-ről. (3. sz. melléklet). Sebestyén Gyula felesége, Stetina Ilona tanítónőképző-intézeti igazgató, pedagógiai szakíró 1876. július 5-én tett látogatást. Vele érkezett Stettina Róza felsőbb leányiskolai tanítónő és Harrer Paula képezdei tanítónő. Gyertyánffy István budai tanítóképző-intézeti igazgató aláírása 1890 októberéből származik. Nagy László gyermekpszichológus, tanítóképző-intézeti tanár 1892. július 12-én járt az intézetben.

⁵⁰ *A győri m. kir. áll. Tanítónőképző-intézet Értésítője*. Közli: uő. 1934/35. 6.

⁵¹ *A győri m. kir. áll. Tanítónőképző-intézet és Leányliceum Évkönyve*. Közli: Girtler Mária. 1940/41. 12.

⁵² NYME ACSJTK. Iratjegyzék. 1. A győri m. kir. áll. elemi népiskolai Tanítónőképző-intézet iratai. b. Iktatott iratok. 1875–1876. 1. d.

Hegymegi Kiss Áron, a „*paedagogium igazgatója*” 1901-ben látogatta meg az intézetet. (10. sz. melléklet). Az Erzsébet Nőiskola korábbi igazgatója, Berta Ilona saját verses bejegyzései 1926-ból és 1932-ből valók. *Tanítók és tanítónők* is tették tiszteletüket az intézetben. Elsők között, 1875 novemberében, Vargyas Endre tanfelügyelő felesége, Petz Vilma győri magániskola-tulajdonos. Schön Bernát néptanító és tankönyvíró aláírása 1876. április 10-én kelt. Babos Júlia mosonyi tanítónő és Ertl Aranka polgári iskolai tanítónő 1876 augusztusában érkezett. Utóbbi Zirzen Janka temetésén koszorút helyezett a sírra. Lakits Vendel budapesti tanító (korábban Petz Adolf győri ügyvédnél volt nevelő) és Skultéty László tanító, magán-fiútanintézet tulajdonosa Győrött, 1877. augusztus 15-én tett látogatást. 1879-ben és 1881-ben is meglátogatta az intézményt Toldy Izabella szerzetesnővér, az egri Angolkisasszonyok Intézetének főnöknője, Toldy Ferenc irodalomtörténész lánya. *Közép- és felsőfokú tanintézetek tanárai* is felkeresték a képezdét. A szombathelyi leánynevelő intézet tulajdonosai, a Lakner nővérek 1879-ben jártak az intézetben. 1880. augusztus 5-ről származik az evangélikus Péterfy Sándornak, az Erzsébet Nőiskola tanárának aláírása. Felméri Lajos kolozsvári egyetemi tanár aláírása 1884-ből való. (6. sz. melléklet). A kolozsvári állami leányiskola igazgatója, az író és műfordító De Gerando Antonina 1895. május 23-án köszönte meg a szíves fogadtatást. (9. sz. melléklet). Kornis Gyula piarista pap, filozófus, egyetemi tanár aláírása 1928. november 3-áról származik. (12. sz. melléklet).

5.2. Civil érdeklődők

Néhány fontosabb személy közül elsőként kell megemlíteni Kálóczy Lajos ügyvéd, közalapítványi főtiszt nevét. Ő talált rá a telekre, amelyen a győri tanítónőképző-intézet megkezdhette működését. 1875–1890 között több alkalommal írta alá a Látogatási könyvet. 1875 decemberében felesége, Kálóczy Emília, a Vöröskereszt győri elnöke tett látogatást. Pulszky Ferenc történész, régész, a Nemzeti Múzeum igazgatója 1887. március 24-én írt alá a Látogatási könyvben. Irányi Dániel politikus, aki küzdött az analfabéták oktatásáért, 1890. szeptember 22-én járt a képezdében. György Aladár kultúrpolitikus, művelődéstörténész 1896-ban és 1899-ben tett látogatást. A Tokiói Császári Egyetem könyvtárosának, az 1922–1931 között Magyarországon élő Imaoka Juichirónak 1926. február 14-én kelt, japán nyelvű bejegyzése olvasható. (8. sz. melléklet).

Összefoglaló

A győri tanítónőképző-intézet közel háromnegyed évszázadának áttekintése után a következő megállapítást tehetjük. Az Igazgatótanács, jóllehet „*laikus*” testületként működött, az intézet életében fontos szerepet töltött be. Hozzájárult az intézmény működési feltételeinek biztosításához, emellett anyagilag is támogatta a növendékeket. „*Jelenlévő*” intézményként elfogult volt az intézet és a város iránt is. A szakfelügyelet, mint „*távollévő*” intézmény, minden területre kiterjedő alapos és bírálattól sem mentes munkáját az intézet mindenkori vezetése és tanári kara együttműködésével segítette. A hibákat kijavítva és a jó szándékú tanácsokat megfogadva a mindenkori tanszabványoknak sikerült megbízható, stabil színvonalú oktatást és nevelést biztosítani a növendékek számára. Az Igazgatótanácsnak, az igazgatónőknél kívül, csak férfiak voltak a tagjai (a törvény is férfiakat említett), a szakfelügyelők között is mindössze egy nőt találunk, a vizsgált időszak legvégén. A tanszabványban a női tanárok voltak többségben, kivéve a mindig férfiakból álló hitoktatókat. A férfi tanárok jelenlétét és fontosságát hangsúlyozó Kasztner Janka szerint: „A művelt nőket illeti meg azonban a vezető és irányító hatalom a női iskolákban.”⁵³

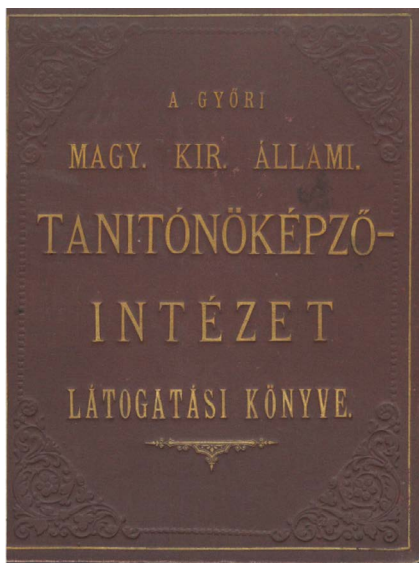
Mellékletek

Az aláírás „annak ellenére, hogy nem követelménye az olvashatóság, a tartalma mégis igen nagy jelentőségű. Hivatalos helyeken, eseményeken az aláírás jogi képviselőt is jelent számunkra. Kézjegyük a bizonyíték a jelenlétünkre [...] Az aláírásnak önreprezentáló funkciója van, ezért gyakran hosszas próbálkozás és kísérletezgetés után nyeri el végleges alakját. Sokszor az aláírás szándékosan bonyolított, mert az aláíró arra törekszik, hogy kézjegye utánozhatatlan legyen.”⁵⁴

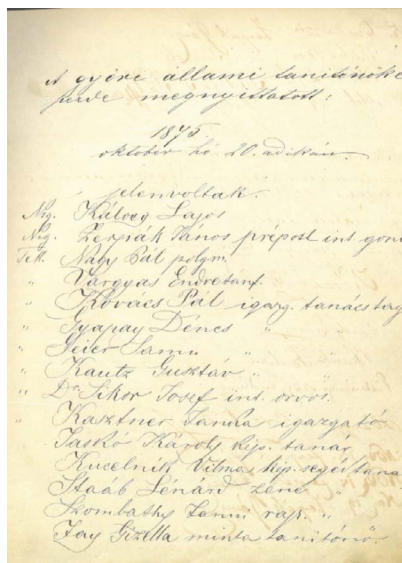
A melléklet képei a számozatlan oldalakat tartalmazó Látogatási könyvből valók.

⁵³ Lázár Gyuláné Kasztner Janka: i. m. 65.

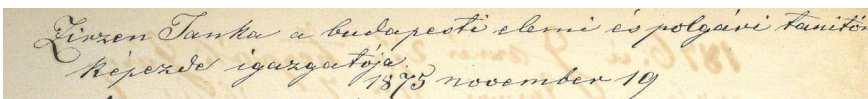
⁵⁴ Barna Erika, W. (2012): Életút dióhéjban. *Humánpolitikai Szemle*, 12. 67–68.

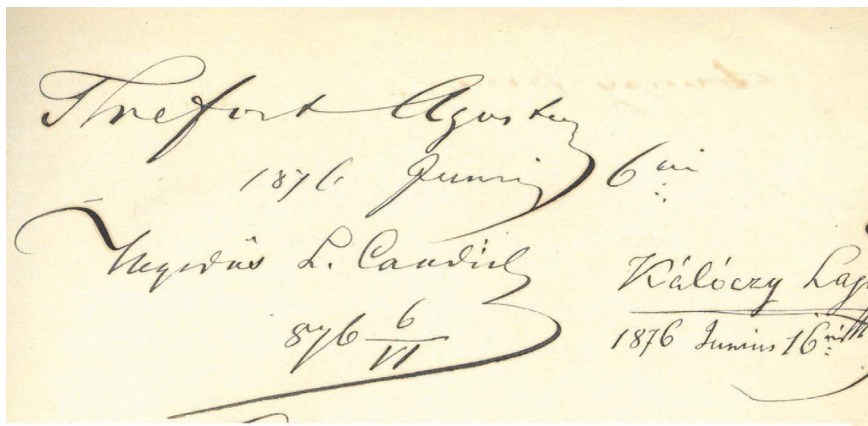
1. Látogatási könyv 1875–1959

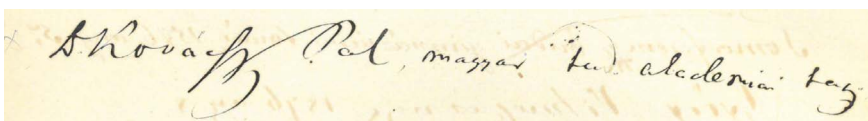
2. 1875. október 20. – Megnyitó (5.)

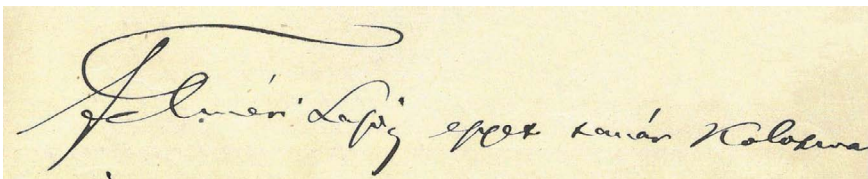
3. 1875. november 19. – Zirzen Janka (7.)

4. 1876. június 6. – Trefort Ágoston, Hegedüs Candid Lajos, Kálóczy Lajos (11.)

5. 1876. augusztus – Dr. Kovács Pál, az MTA tagja (16.)

Felméri Lajos egyetemi tanár, Kolozsvár

6. 1884 – Felméri Lajos egyetemi tanár, Kolozsvár (27.)

1889. május 23.
 Ürge Ignác, lazarista, apost. hitbuzgós
 Rhinában

Veríték név	China	Antoniány
胡 = Hu	中 = Chen	浙 = Che
信 = Xín	國 = Ko	江 = Jjan
源 = Jüan		省 = Sze
Antoniány	China	Shiro
伯 = Be	大 = Tai	室 = Sze
多 = To	清 = Csin	波 = Po
羅 = Lo	國 = Ko	府 = Fu

1926. február 14.
 日本紀元三五八五年
 二月十六日
 今
 三
 十
 日
 伊
 馬
 岡
 久
 生
 氏
 Imataka Juicsiró
 az mai japáni Urakabéhivár településén
 utáni 2586 év február 14-én napján.

7. 1889 – Ürge Ignác, lazarista hittérítő Kínában (51.) 8. 1926 – Imataka Juicsiró (83.)

1895 május 23^{án} De Gerando Antonina
 Körösi a város fogadóitól a mezejben
 részesült.

9. 1895. május 23. – De Gerando Antonina (69.)

Hegymegi Kiss Áron
 Kir. Sami, a Paedagogium igazgatója
 1901 Okt. 17.

10. 1901. október 17. – Hegymegi Kiss Áron, a Paedagogium igazgatója (74.)

1905. máj. 26. *Handwritten signature*

11. 1905. május 26. – Alexander Bernát (76.)

Kornis Gyula
1928. XI/3
Dsida Ottó
Eyssen Tibor
ms. Kőrös 1928. XI/3.

12. 1928. november 3. – Kornis Gyula, Dsida Ottó, Eyssen Tibor (94.)